

Нагромаджений максимальний і мінімальний внесок у компетенцію під час вивчення дисциплін сьогодні, а також її втрати щодо максимального її рівня розраховується за допомогою таких виразів:

$$\tilde{S}^{Knom} = \left\{ \delta_i^{Knom} = 100 \cdot \sum_{j=1}^i \mu_{ij}^d - \frac{100}{b^{dmax}} \cdot \sum_{j=1}^i b_{ij}^{Knom}, i = \overline{1, n} \right\}; \quad (12)$$

$$\tilde{S}^{Kmax} = \left\{ \delta_i^{Kmax} = \frac{b^{Kmax} - b_i^{min}}{b^{max}}, i = \overline{1, n} \right\}. \quad (13)$$

Системні характеристики моделі компетенції дають змогу визначити ступінь участі кожної дисципліни у процесі формування освітньої системи загалом і отримати вагові коефіцієнти впливу кожної дисципліни на компетенцію. Розроблена процедура оцінювання рівня сформованості компетенції потрібна для подальшого моніторингу компетенції, що є важливим елементом системи підтримки прийняття рішень під час організації процесу реалізації освітнього проекту підготовки фахівців з ІБ.

Висновки. Наведено методику формалізації процесу формування компетенцій як освітньої системи, елементами якої є дисципліна, яка бере участь в процесі реалізації освітнього проекту підготовки кваліфікованих фахівців з ІБ. Така системна характеристика компетенції, як цілісність переліку значущих дисциплін, показує наскільки цей перелік дисциплін бере участь у процесі формування компетенцій під час реалізації освітнього проекту, а ступінь значущості дисциплін, які формують компетенцію, показує ефективність використання кожної дисципліни у процесі формування компетенції.

Література

1. Антонов А.В. Системный анализ : учебник [для студ. ВУЗов] / А.В. Антонов. – М. : Изд-во "Высш. шк.", 2004. – 454 с.
2. Бриллюэн Л. Наука и теория информации / Л. Бриллюэн. – М. : Изд-во Инстр. лит-ры, 1960. – 376 с.
3. Дронова И.В. Моделирование прогнозов при управлении учебными проектами / И.В. Дронова // *Авиационно-космична техніка і технологія* : зб. наук. праць. – 2003. – № 8 (8). – С. 43-46.
4. Згуровський М.З. Основи системного аналізу : підручник / М.З. Згуровський, Н.Д. Панкратова. – К. : Вид. група ВНУ, 2007. – 544 с.
5. Меркушева І.В. Структура інформаційних взаємодій в системах розподіленого управління проектами / І.В. Меркушева, Н.Ю. Тесля // *Управління розвитком складних систем* : зб. наук. праць. – К., 2011. – № 6. – С. 47-50.
6. Редченко К.І. Аудит стратегічних управлінських рішень, прогнозів та проектів / К.І. Редченко. – Львів : Вид-во ЛКА, 2001. – 402 с.
7. Сташевський З.П. Аналіз джерел загроз інформаційним системам на етапі ініціації проекту / З.П. Сташевський, Ю.І. Грищок // *Вісник ЛДУ БЖД* : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во ЛДУ БЖД. – 2013. – № 8. – С. 67-74.
8. Фёдоров И.П. Принятие решений на основе нечётких моделей: примеры использования / И.П. Фёдоров, А.Н. Борисов, О.А. Крумберг. – Рига : Изд-во "Зинатне", 1990. – 184 с.

Сташевський З.П., Грыцюк Ю.И. Управление качеством продукта образовательного проекта с использованием энтропии Шеннона

Рассмотрены особенности определения системных характеристик компетенций при реализации образовательного проекта подготовки специалистов по информационной безопасности (ИБ). Проведена формализация процесса построения модели компетенции как образовательной системы, в которой использована энтропия Шеннона для получения количественных характеристик степени целостности компетенции и степени значимости дисциплин в процессе формирования компетенции. Определено, что целостность перечня значимых дисциплин показывает насколько эти дисциплины участвуют в

процессе формирования компетенции при реализации образовательного проекта, а степень значимости дисциплин показывает эффективность использования каждого предмета в процессе формирования компетенции.

Ключевые слова: образовательный проект, информационная система, информационная безопасность, энтропия, информационный анализ.

Stashevsky Z.P., Grytsyuk Yu.I. Quality Product Management of Educational Projects using Shannon's Entropy

Some features of the definition of system characteristics competencies in impletion of the educational project of training in information security (IS) are studied. The formation process of constructing a model of competence as the educational system, which used Shannon's entropy for quantitative characteristics degree of integrity and competence level of significance disciplines in the process of competence, is performed. The integrity of the list of important subjects is found to show how these disciplines are involved in the competence formation in implementing educational project, and the degree of importance of discipline in candidates shows efficiency of each discipline in the process of competence.

Key words: educational project, information system, information security, entropy, information analysis.

УДК 336.22:338.246.025.2 Аспір. А.І. Тесля¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка

СУТЬ ТА ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Досліджено суть та основні компоненти інтелектуального капіталу. Зазначено, що, незважаючи на значну кількість праць, які стосуються проблематики інтелектуального капіталу, сьогодні відсутнє єдине трактування цього поняття. Інтелектуальний капітал є складною економічною категорією, яка має свої специфічні властивості, складну структуру та відіграє важливу роль у примноженні прибутків фірми, в економічному зростанні та підвищенні добробуту населення.

Систематизувавши та узагальнивши існуючі підходи, зазначено, що доцільним є поділ інтелектуального капіталу на три основні складові: людський капітал, організаційний, клієнтський. Відзначено, що людський, організаційний та клієнтський капітал тісно взаємопов'язані один з одним, тому недоцільним є інвестування тільки в одну якусь складову частину інтелектуального капіталу, оскільки це системне, збірне поняття. І тільки розвиток усіх зазначених складових елементів забезпечить примноження інтелектуального капіталу організації та країни загалом.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, організаційний капітал, клієнтський капітал, інтелектуальна власність, інтелектуальний потенціал.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність економіки країни насамперед визначається ефективністю використання нематеріальних ресурсів, які пов'язані з працею людини. Також актуальними є питання оптимального використання людських ресурсів, адже можливості розвитку людини є надзвичайно вагомими. На сучасному етапі підвищується значення освіти, науки, посилюється роль інтелектуальної діяльності в усіх сферах виробництва. У складі національного багатства домінування інтелектуального капіталу, а особливо людського капіталу, стає очевидним.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питання, що стосуються суті та основних компонентів інтелектуального капіталу, розглянуто у працях таких вчених, як: Г.С. Беккер [1], Т.В. Бауліна [2], Т.М. Банасько [3], О. Бутнік-Сі-

¹ Наук. керівник: проф. Б.В. Кульчицький, д-р екон. наук.

верський [4], М.А. Бендіков [5], С. Брукінг [6], В. Геєць [7], Б.М. Генкін [8], Дж.К. Гелбрейт [9], Н.В. Казакова [10], А.Н. Козырев [11], Б.Б. Леонтьев [12], Б.А. Малицький [14], О.В. Полуяктова [16], В. Прошак [17] та ін.

Метою роботи є дослідження суті та основних компонентів інтелектуального капіталу.

Виклад основного матеріалу. Термін "інтелектуальний капітал" як економічну категорію почали досліджувати наприкінці ХХ ст. Однак у сучасній економічній літературі немає однозначного трактування цього поняття. Вперше термін "інтелектуальний капітал" запропонував Дж.К. Гелбрейт у 1969 р. як поняття, яке включало інтелект людини [9]. Також вагомий внесок у першопочаткову теорію інтелектуального капіталу зробив Г. Беккер [1]. У своїй праці "Людський капітал" дослідник розмежує загальні та спеціальні інвестиції у людський капітал, розглянувши питання альтернативності інвестицій з урахуванням очікуваних вигод.

Одним із перших термін "інтелектуальний капітал" вжив Т. Стюарт у своїй роботі "Інтелектуальний капітал", де він визначив його як суму знань всіх робітників компанії, яка забезпечує її конкурентоспроможність [24]. Таким чином, на перший погляд, зміст поняття "знання" та "інтелектуальний капітал" здаються однаковими. Однак Т. Стюарт й інші дослідники з цієї проблеми правильно зазначають, що тільки знань працівників недостатньо для підвищення прибутковості. Окрім знань, потрібні відповідна організація праці, інфраструктурна підтримка (системи передачі й зберігання інформації), наявність попиту на знання, що є в компанії [24].

На сучасному етапі поняття інтелектуального капіталу також трактується по-різному. Протягом останніх років науковці розглядали інтелектуальний капітал із різних позицій. Так, Т.В. Бауліна [2] розглядала управління інтелектуальним капіталом на макроекономічному рівні, особливості державного управління інтелектуальним капіталом для активізації процесів модернізації національного господарства. Водночас, С.Ф. Легенчук та Т.М. Банасько визначали взаємозв'язок понять інтелектуальний капітал, нематеріальні активи та гудвіл, при цьому акцентуючи увагу на виникненні синергетичних ефектів під час інвестування в інтелектуальний капітал [13, 3].

Наприклад О.В. Полуяктова [16] досліджувала категоріальні аспекти інтелектуального капіталу в системі капіталу загалом. Водночас, О.В. Шкурупій досліджував інтелектуальний капітал у суспільному відтворенні як факторний ресурс [22], а Г.Л. Ступнікер – як "величину капіталізованого наднормативного прибутку, який одержує підприємство в процесі виробничо-господарської діяльності за рахунок наявності в нього конкурентних переваг, обумовлених людською, технологічною та ринковою складовими даного капіталу" [19]. Едвінссон Л. та Мелоун М. вперше виокремили у структурі інтелектуального капіталу "людський капітал" та "структурний капітал", який містить "споживчий (клієнтський) капітал". Кожен із запропонованих капіталів і їх взаємодія є результатом ефективного використання знань людини, її інтелекту, творчих здібностей.

Окремі автори [5, 11, 12] дотримуються визначення інтелектуального капіталу, яке дав Л. Едвінссон, відповідно до якого інтелектуальний капітал складається з трьох складових: людського капіталу, організаційного (структурного)

капіталу та клієнтського капіталу, кожний з яких може бути як позиковим, так власним. Людський капітал, на думку цих вчених, – це знання, вміння, навички і досвід конкретних фізичних осіб як єдина економічна цінність певного об'єкта бізнесу. Цей капітал є невідчужуваним від його власників.

Британський дослідник Е. Брукінг виділяє в інтелектуальному капіталі чотири складові частини: ринкові активи, людські активи, інтелектуальну власність як актив, інфраструктурні активи [6]. На думку І.А. Іванюка, інтелектуальний капітал є сукупністю таких складових, як: інтелектуальний потенціал (людський капітал); інтелектуальна власність або інтелектуальна активність (структурний капітал); ринкові та інфраструктурні активи (клієнтський капітал). Автор визначає, що "сутність інтелектуального капіталу як економічної категорії можна визначити як систему економічних відносин, що виникають на рівні індивідуального відтворення капіталу між суб'єктами господарювання з приводу виробництва, обміну, розподілу і споживання інтелектуального продукту" [20]. Наприклад Н.В. Казакова розглядає інтелектуальний капітал у чотирьох аспектах: як цінність, як систему, як процес і як результат [10].

У праці Е. Брукінга "Інтелектуальний капітал" також простежено термінологічний підхід до визначення інтелектуального капіталу. Автор зауважує, що інтелектуальний капітал – це термін для позначення нематеріальних активів, однак цим не вичерпується його економічна сутність. Але викликає дискусію твердження про те, що якщо на певний момент часу компанія може існувати без окремих об'єктів інтелектуальної власності (баз даних, промислових зразків, товарних знаків), тоді їх не потрібно вважати складовими інтелектуального капіталу. Однак якщо вони є власністю фірми, тоді вони є складовою її інтелектуального капіталу.

У цьому контексті варто розглянути визначення інтелектуального капіталу, запропоноване Д. Клейном і Л. Прусаком. Зазначені автори трактують інтелектуальний капітал як "інтелектуальний матеріал, формалізований і зафіксований, який використовують для виробництва більш цінного майна" [24]. Такий підхід забезпечив розкриття економічної сутності капіталу, тобто використання нематеріальних активів для виробництва іншого цінного майна. Проте варто не погодитись, що створити таку цінність можна тільки завдяки формалізованому і зафіксованому інтелектуальному матеріалу. Адже окремі складові людського капіталу (здібності, талант, досвід, компетентність персоналу) неможливо зафіксувати документально. Вони забезпечують створення інтелектуальних продуктів, які належать до інтелектуального капіталу фірми.

На увагу заслуговує визначення О. Бутніка-Сіверського, який зазначає, що "інтелектуальний капітал – це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства), утримується підприємством (суб'єктом господарювання) з метою ймовірності одержання прибутку (додаткової вартості)" [4]. Автор трактує інтелектуальний капітал як різновид капіталу, який має відповідні ознаки капіталу, але водночас, володіє тільки йому притаманними специфічними особливостями.

Вітчизняний економіст О. Кендюхов дає визначення інтелектуального капіталу в межах функціонального підходу. Автор розглядає сутність цієї економічної категорії, беручи до уваги різні аспекти, використовуючи класифікаційні

ознаки інтелектуального капіталу (за роллю у виробничо-господарському процесі, за типами, належністю і використанням у виробничо-комерційній діяльності). Отже, інтелектуальний капітал можна розглядати як сукупність інтелектуальних ресурсів, які створені внаслідок творчої діяльності людини і використовуються суб'єктами підприємництва для досягнення поставленої мети.

Інтелектуальні ресурси охоплюють знання, уміння, навички, професійний досвід, освітній рівень працівників, об'єкти інтелектуальної власності, взаємовідносини, організаційні структури тощо. Також інтелектуальний потенціал можна визначити як сукупність знань, умінь і творчих обдарувань індивідів, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень, які дають змогу засвоювати набуті й творити нові знання, тобто це здебільшого можливості, якими володіє особа [17]. У дослідженні інтелектуального потенціалу використовують характеристики (знання, освіта, наука та наукові дослідження, людський капітал, інтелектуальна власність та ін.), які стали основою формування теорії інтелектуального капіталу.

Наприклад В. Геєць вважає, що інтелектуальний потенціал є вагомим чинником формування і розвитку економіки знань, а інтелектуальний потенціал суспільства – це сукупність повсякденних (буденних) і спеціалізованих (наукових) знань, які нагромаджені в свідомості людей та матеріалізовані в технологічних способах виробництва [7].

Малицький Б. також розглядає інтелектуальний потенціал у контексті реалізації наукового потенціалу суспільства [14]. Насамперед він акцентує увагу на можливостях та особливостях науки, ефективності використання наукової інформації для вирішення завдань соціально-економічного розвитку суспільства. Водночас, О. Стефанишин досліджує людський інтелектуальний потенціал у структурі людського капіталу суспільства. На думку автора, "людський інтелектуальний потенціал суспільства є сукупністю творчих здібностей, знань та умінь індивідів, які дають змогу використовувати технологічний капітал, застосовувати набуті і створювати нові знання та інформаційні блага на основі співпраці, довіри для ефективного соціально-економічного розвитку країни" [18].

Доцільно зазначити і те, що аналіз економічної літератури свідчить про те, що деякі економісти дещо ототожнюють поняття "інтелектуальний потенціал" із поняттям "людський капітал". Зокрема В. Орищенко визначає інтелектуальний потенціал як "духовно-освітнянський стан нації, що забезпечує здатність народу до виконання актуальних суспільно-економічних завдань, створення необхідних умов всебічного розвитку молодого покоління на базі найвищих духовних цінностей нації" [15].

Відповідно до наведених вище визначень можна стверджувати, що окремі ознаки інтелектуального потенціалу використовують для дослідження інтелектуального капіталу, однак вони не беруть до уваги формалізовані форми цього капіталу (інформаційно-комунікаційні технології, об'єкти інтелектуальної власності), які у процесі використання забезпечують розвиток людського капіталу і створення власних знань фірми. Водночас, інтелектуальний потенціал є значно ширшим поняттям, аніж інтелектуальний капітал, оскільки тільки реалізований інтелектуальний потенціал перетворюється на інтелектуальний капітал. Тому визначення цієї категорії, наведене у праці "Україна: інтелект нації на межі століть", є суперечливим: "інтелектуальний капітал – це інтелектуальний потенціал, який активно використовується у процесах економічного розвитку" [21].

Якщо інтелектуальні ресурси у вигляді знань, штучного інтелекту тощо використовуються у процесах економічного розвитку, тоді не доцільно їх називати інтелектуальним потенціалом.

Нагромадження інтелектуального потенціалу не відіграє належної ролі у суспільстві, якщо немає його реалізації. Тому важливо забезпечити умови і механізми перетворення його в інтелектуальний капітал, тобто активно використовувати сформований науково-технічний потенціал в економіці країни. Для більш повного і ґрунтовного дослідження сутності інтелектуального капіталу варто проаналізувати основні його види. Заслугує на увагу класифікація інтелектуального капіталу, яку запропонував О. Бутнік-Сіверський [4], за такими ознаками: форма власності; корпоративна трансакція; резидентність; форма залучення; за терміном наявності в розпорядженні суб'єкта господарювання; формування інтелектуального капіталу; можливість визначення розміру вартості інтелектуального капіталу.

Отже, незважаючи на значну кількість праць, які стосуються проблематики інтелектуального капіталу, сьогодні відсутнє єдине трактування цього поняття. Це пояснюється не тільки складністю кількісного вираження всіх видів вкладень в інтелектуальний капітал та одержаних від цього результатів, але і швидкою зміною протягом останніх років економічних відносин. Однак більшість зарубіжних та вітчизняних вчених розглядають інтелектуальний капітал як поняття значно ширше та виокремлюють його підсистеми, а саме:

- людський капітал (як сукупність знань, умінь та навичок більшою мірою об'єкта управління);
- організаційний (як організаційні можливості найчастіше суб'єкта управління);
- соціальний (як набір неформальних цінностей та норм, тобто створення певного середовища управління інтелектуальним капіталом).

Внаслідок взаємодії зазначених підсистем досягається одержання доданої вартості залежно від рівня розгляду [23]. Доцільно відзначити, що в економічній літературі використовують різні класифікації об'єктів права інтелектуальної власності. Загалом можна виокремити такі складові інтелектуальної власності, як:

- об'єкти промислової власності: патент на винахід; свідоцтво на корисну модель; патент на промисловий зразок; свідоцтво на право інтелектуальної власності на торговельну марку (знак для товарів і послуг); свідоцтво на право інтелектуальної власності на комерційне найменування (свідоцтво про реєстрацію юридичної особи); свідоцтво на право інтелектуальної власності на географічне зазначення; право на недопущення недобросовісної конкуренції;
- об'єкти авторського права: права на комп'ютерні програми; права на бази даних; право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми; права на наукові статті;
- комерційна таємниця: права на комерційні таємниці; права на виробничі таємниці; права на організаційні таємниці; права на технічні таємниці.

Водночас, інтелектуальний капітал (індивідуальний і сукупний) на стадії формування залежить від таких чинників, як:

- природних: творчі здібності індивідів, здоров'я населення, демографічна ситуація у країні, стан навколишнього середовища;
- економічних: державна демографічна політика, державна політика зайнятості, стан трудових ресурсів, фінансування сфери науки і освіти, величина національного доходу на одну особу, механізм ціноутворення на ринку інтелектуальних продуктів, інноваційна політика держави та ін.;

- інституційних: законодавче регулювання інтелектуальної діяльності, механізм захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Позитивний вплив окреслених чинників формує інтелектуальний капітал, що охоплює людський капітал і структурний капітал. А широке застосування цих компонентів інтелектуального капіталу під час виробництва і реалізації продукції та послуг забезпечує отримання доходу. Водночас, використання частини доходу на розвиток людського капіталу (підвищення кваліфікації, матеріальне заохочення персоналу) та структурного капіталу (придбання патентів чи створення нових об'єктів інтелектуальної власності) забезпечує нагромадження інтелектуального капіталу.

Інтелектуальний капітал реалізується через інтелектуальну працю, яка забезпечує створення економічної інформації, нових технологій, зростання загальноосвітнього і професійно-кваліфікаційного рівня працівників, а також вищі макроекономічні показники розвитку суспільства. Деякі економісти виокремлюють такі елементи праці, які впливають на функціонування підприємства й економіки країни [8]:

- регламентована праця (α -праця), яка не містить елементів творчості; впливає на збільшення результатів господарської діяльності тільки у тому випадку, коли збільшується кількість працівників і час праці;
- творча, інноваційна праця (β -праця), яка спрямована на створення чогось нового в мистецтві, науці, техніці та інших сферах; вищих економічних показників досягають завдяки використанню нових технічних, організаційних і підприємницьких ідей;
- духовна праця (γ -праця), що визначає моральні основи людського існування і опосередковано впливає, наприклад, на продуктивність праці.

Отже, інтелектуальна праця, супроводжуючись пізнанням чогось нового, сприяє самовдосконаленню працівника, підвищенню якості його інтелектуального капіталу через творення нових знань.

Інтелектуальна праця – це будь-яка розумова праця, яка містить елементи творчості. І завдяки їх використанню отримано оригінальні продукти праці, які згодом можуть ставати об'єктами інтелектуальної власності. Водночас, виявити таку складову праці досить складно, оскільки важко об'єктивно виміряти як інтелект людини, так і ступінь його впливу на результати інтелектуальної діяльності. Доцільно зазначити, що подальша інтелектуалізація праці можлива за умов зростання ролі інститутів науки, освіти, культури; збереження інтелектуального потенціалу суспільства; формування "середнього класу"; матеріального заохочення працівників тощо.

Висновки. Отже, інтелектуальний капітал є складною економічною категорією, яка має свої специфічні властивості, складну структуру та відіграє важливу роль у примноженні прибутків фірми, в економічному зростанні та підвищенні добробуту населення. Дослідження інтелектуального капіталу найбільш активізувалося наприкінці ХХ ст., однак завжди викликали підвищений інтерес дослідників такі питання, як: роль освіти, науки, об'єктів інтелектуальної власності, інформаційно-комунікаційних технологій, творчої праці в соціально-економічному розвитку країни.

Інтелектуальний капітал є досить складною категорією і не існує єдиної точки зору щодо трактування цієї категорії та виділення її складових елементів.

Систематизувавши та узагальнивши існуючі підходи, доцільним є поділ інтелектуального капіталу на три основні складові:

1. Людський капітал. Людський капітал – це сформований або розвинений внаслідок інвестицій і накопичений людьми певний потенціал фізичних і духовних здібностей індивіда та інших продуктивних якостей, які цілеспрямовано використовуються у відповідній сфері економічної діяльності, що сприяє підвищенню продуктивності праці й завдяки цьому впливає на зростання доходів його власника.

Це визначення акцентує увагу на таких принципових моментах:

- По-перше, людський капітал – це не просто сукупність зазначених характеристик, а саме сформований або розвинений внаслідок інвестицій і нагромаджений певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей.
- По-друге, це такий їх рівень, який доцільно використовується для одержання економічного ефекту і сприяє зростанню продуктивності праці.
- По-третє, використання людського капіталу закономірно приводить до зростання доходів його власників.
- По-четверте, таке зростання доходів стимулює перманентність інвестицій в людину, що приводить до подальшого зростання її заробітків. У теоретичному аспекті потрібно розглядати категорію людський капітал за трьома рівнями:
 - на особистісному рівні людським капіталом є знання та навички, які людина здобула шляхом освіти, професійної підготовки, практичного досвіду і завдяки яким вона здатна надавати цінні виробничі послуги іншим;
 - на мікроекономічному рівні людський капітал – це сукупна кваліфікація та професійні здібності всіх працівників підприємства, а також здобутки підприємства щодо ефективної організації праці та розвитку персоналу;
 - на макроекономічному рівні людський капітал включає в себе нагромадженні вкладення в такі галузі діяльності, як освіта, професійна підготовка і перепідготовка тощо, є істотною частиною національного багатства країни, і називається національним людським капіталом.
- Людський капітал визначається такими головними аспектами, як: освіта, вміння, кваліфікація, навички, здібності, набутий досвід, моральні цінності, культура праці тощо.

2. Організаційний. Організаційний капітал – це вид капіталу, який складається з елементів, які відповідають на питання: що та як мають робити працівники для підвищення прибутку організації. Організаційний капітал – це здатність фірми керувати організаційною структурою з метою адаптування до кон'юнктури ринку, що постійно змінюється. Організаційний капітал, як складова частина інтелектуального капіталу, має відношення до організації загалом. Цей вид капіталу відповідає за те, як людський капітал, перетворюючи інформацію, використовується в організаційних системах.

До організаційного капіталу можна віднести такі основні структурні елементи: продукти творчої праці, тобто об'єкти інтелектуальної власності; інформаційні технології та ресурси фірми; електронні мережі; організаційна структура та система управління бізнесом. До складу об'єктів інтелектуальної власності входять: об'єкти промислової власності (патенти на винахідництво, промислові зразки, товарні знаки, корисні моделі), об'єкти авторського права (наукові та літературні твори, комп'ютерні програми та бази даних) та ноу-хау.

До інформаційних ресурсів фірми відносяться документи та масиви документів в інформаційних системах.

3. Клієнтський. Клієнтський капітал – це система довгострокових, надійних, взаємовигідних відносин фірми з клієнтами та контрагентами, які побудовані на довірі (довіра є ключовим фактором успішної угоди в економіці, основаній на знаннях). Клієнтський капітал збільшується завдяки приросту кількості постійних клієнтів, зміцненню торгової марки, бренду організації. Цей вид капіталу включає такі складові елементи: комерційні ідеї та ділові зв'язки, комерційну мережу розповсюдження продукції, участь у комерційних партнерствах, засоби індивідуалізації організації (те, що виділяє її серед інших) та ділову репутацію.

Отже, людський, організаційний та клієнтський капітал тісно взаємопов'язані один з одним, тому недоцільним є інвестування тільки в одну якусь складову частину інтелектуального капіталу, оскільки це системне, збірне поняття. І тільки розвиток усіх зазначених складових елементів забезпечить примноження інтелектуального капіталу організації та країни загалом.

Література

1. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический поход. Избранные труды по экономической теории : пер. англ. / сост., науч. ред., послесл. Р.И. Капелюшников; предисл. М.И. Левин. – М. : Изд-во ГУ ВШЭ, 2003. – 672 с. – (рос. мовою).
2. Бауліна Т.В. Державна політика формування інтелектуального капіталу в контексті модернізації національного господарства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством / Т.В. Бауліна; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – К., 2011. – 20 с.
3. Банасько Т.М. Бухгалтерський облік і контроль нематеріальних активів: оцінка та порядок відображення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Т.М. Банасько; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2010. – 18 с.
4. Бутнік-Сіверський О. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект / О. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1. – С. 16-27.
5. Бендиков М.А. Інтелектуальний капітал розвиваючої фірми: проблеми ідентифікації і вимірювання / М.А. Бендиков, Е.В. Джамай // Менеджмент в Росії і за рубежом. – 2001. – № 4. – С. 3-24.
6. Брукінг Э. Інтелектуальний капітал : пер. с англ. / Э. Брукінг. – СПб. : Изд-во "Питер", 2001. – 288 с.
7. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Геєць // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2004. – № 4. – С. 4-14.
8. Генкин Б.М. Введение в метаэкономику и основания экономических наук : курс лекций / Б.М. Генкин. – М. : Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 2002. – 238 с.
9. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество : пер. с англ. Л.Я. Розовского, Ю.Б. Кочеврина, Б.П. Лихачева, С.А. Батасова / Дж. Гелбрейт. – М. : Изд-во "Прогресс", 1969. – 480 с.
10. Казакова Н.В. Некоторые подходы к управлению знаниями и интеллектуальным капиталом в современной экономике / Н.В. Казакова // Инновации. – 2003. – № 1. – С. 54-60.
11. Козырев А.Н. Интеллектуальный капитал предприятий и политика государства в области интеллектуальной собственности / А.Н. Козырев. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.cemi.rssi.ru/aist/publ/docl/docl.htm>.
12. Леонтьев Б.Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе : монография / Б.Б. Леонтьев. – М. : Изд-во "Акционер", 2002. – 194 с.
13. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 – "Бухгалтерський облік, аналіз і аудит" / С.Ф. Легенчук; Нац. аграр. ун-т. – К., 2006. – 21 с.
14. Малицький Б.А. Соціально-економічний зміст наукового потенціалу / Б.А. Малицький // Наука та наукознавство. – 1998. – № 4. – С. 25-30.
15. Національна еліта та інтелектуальний потенціал України : матер. Міжнар. наук. конф. – Львів, 1996. – 314 с.

16. Полюяктова О.В. Інтелектуальний капітал в економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки / О.В. Полюяктова; Львів. НУ ім. Івана Франка. – Львів, 2008. – 20 с.

17. Прошак В. Концепція інтелектуального капіталу у сучасній економічній теорії / В. Прошак // Вісник Львівського університету : зб. наук. праць. – Сер.: Економічна. – Львів, 2003. – Вип. 32. – С. 598.

18. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України : монографія / О.В. Стефанишин. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 315 с.

19. Ступнікер Г.Л. Формування і оцінка інтелектуального капіталу підприємств гірничо-металургійного комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 – "Бухгалтерський облік, аналіз і аудит" / Г.Л. Ступнікер; Криворізь. ТУ. – Кривий Ріг, 2010. – 20 с.

20. Иванюк И.А. Воспроизводство интеллектуального капитала в современных маркетинг-системах / И.А. Иванюк // Журнал депонированных рукописей. 2002. – № 6. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.cis2000.ru/publish/books/book_44/index.shtml.

21. Україна: інтелект нації на межі століть : монографія / за заг. кер. В.К. Врублевського. – К. : Інф.-вид. центр "Інтелект", 2000. – 516 с.

22. Шкурупій О.В. Інтелектуальний капітал у суспільному відтворенні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки / О.В. Шкурупій; КНЕУ ім. В. Гетьмана. – К., 2009. – 33 с.

23. Karl Wiig. People-Focused Knowledge Management / Wiig Karl // Taylor & Francis, 2004. – 365 p.

24. Stewart T.A. The Intellectual Capital / T.A. Stewart // The New Wealth of Organizations. – New-York–London, 1997. – 270 p.

Тесля А.И. Суть и основные компоненты интеллектуального капитала

Исследована суть и основные компоненты интеллектуального капитала. Отмечено, что, невзирая на значительное количество трудов, которые посвящены проблематике интеллектуального капитала, сегодня отсутствует единственная трактовка данного понятия. Интеллектуальный капитал является сложной экономической категорией, которая имеет свои специфические свойства, сложную структуру и играет важную роль в преумножении прибыли фирмы, в экономическом росте и повышении благосостояния населения.

Систематизирован и обобщен существующие подходы, отмечено, что целесообразным является разделение интеллектуального капитала на три основных составляющих: человеческий капитал, организационный, клиентский. Отмечено, что человеческий, организационный и клиентский капитал находятся в тесной взаимосвязи друг с другом, поэтому нецелесообразным является инвестирование только в одну какую-то составную часть интеллектуального капитала, поскольку это системное, сборное понятие. И только развитие всех отмеченных составных элементов обеспечит приумножение интеллектуального капитала организации и страны в целом.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, человеческий капитал, организационный капитал, клиентский капитал, интеллектуальная собственность, интеллектуальный потенциал.

Teslya A.I. The Essence and Basic Components of Intellectual Capital

The essence and basic components of intellectual capital are probed. Although there is a lot of works devoted to the problem of intellectual capital, the only interpretation of this concept is not provided today. An intellectual capital is a complex economic category characterized by specific characteristics, and complex structure. It plays an important role in augmenting of enterprise incomes, in the economic growth and increasing the welfare of the population. Having systematized and generalized existing approaches, it is marked that dividing intellectual capital into three basic constituents such as human, organizational, client capital is sufficient. Human, organizational and client capital is proved to be closely related, that is why investing only in one component of intellectual capital is not rational, as it is a system, collapsible concept. And only the development of all mentioned component elements will provide the increase of intellectual capital of the organization and country on the whole.

Key words: intellectual capital, human capital, organizational capital, client capital, intellectual property, intellectual potential.